

Läroarbldningen
Examensarbete
Hösten 2004

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan

Pedagogers bemötande

Handledare:
Lena Grollmuss

Författare:
Birgitta Ekdahl
Pia Malm

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan

Pedagogers bemötande

Abstract

Syftet med vårt examensarbete är att undersöka pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Metoden vi använde oss av är en kvalitativ undersökning och en kvalitativ och delvis kvantitativ bearbetning av resultaten. Undersökningen gjordes på sex förskolor där antalet pedagoger varierade. Sammanlagt lämnade vi ut trettiosex enkäter på dessa förskolor. Vi e-mailade även frågor till tre rektorer som ansvarar för dessa förskolor, då vi ville få deras syn på bemötandet av barn i behov av särskilt stöd och om det finns några resurser för dessa barn.

Rektorerna ansåg att en diagnos hjälper barnet, då pedagogerna kan bemöta barnet annorlunda. Resultatet av vår undersökning av pedagogerna är att de har svårt att leva upp till Lpfö 98 som är ett styrdokument, trots detta försöker de ändå se till varje barns behov.

Ämnesord: pedagog, förskola, barnet, bemötande, samspel, empati, resurser

Innehållsförteckning

1 Inledning och bakgrund.....	5
1.1 Syfte	6
2 Litteraturgenomgång	6
2.1 Begreppet barn i behov av särskilt stöd	6
2.2 Begreppet social kompetens.....	7
2.3 Synen på pedagogen.....	7
2.3.1 Utbildningen förr och nu	9
2.4 Frøbels påverkan av svensk förskola	9
2.4.1 Frøbels bakgrund.....	10
2.5 Förskolan förr.....	10
2.5.1 Småbarnsskolan/Barnasylen.....	11
2.5.2 Barnkrubban	11
2.5.3 Arbetsstuga.....	11
2.5.4 Barnträdgården	11
2.6 Förskolan av idag	12
2.6.1 Barnsynen.....	13
2.7 Vygotskij, Stern och Säljös teorier om samspel.....	14
2.7.1 Samspelets betydelse för barns utveckling.....	15
2.8 Problemprecisering.....	16
2.8.1 Metodbeskrivning och Teoridel	16
2.8.2 Metodkritik.....	17
3 Empirisk del.....	18
3.1 Genomförande och Tillvägagångssätt	18
3.2 Etiska Aspekter	18
3.3 Resultat och Analys.....	19
4 Diskussion	23
5 Sammanfattning	26
Referenser	28
Bilaga.....	30

1. Inledning och bakgrund

Comenius sa ” att det lilla barnet inte orka sitta stilla så länge i taget. Rörliga barn är friska barn, och endast de som sitter stilla för länge bör man oroa sig för. Den som har ett barn i sitt hem, äger en trädgård med himmelska plantor som skall sås, vattnas och blomstra” (Simmons-Christenson 1997 s. 45, 43).

Comenius var den främste förespråkaren för nya pedagogiska idéer och redan på 1600-talet uttalade Comenius detta ordspråk, som fortfarande känns aktuellt idag. Då vi ofta glömmer de barn som är lugna och stillsamma medan de rörliga barnen anses vara friska, fast att rörliga barn idag kan anses vara för aktiva.

Vi har valt att skriva om ”att möta barn i behov av särskilt stöd i förskolan”, då vi skall undersöka pedagogers bemötande av dessa barn ute i förskolorna. Vi skall även undersöka om några rektorers syn då det gäller bemötande och om det finns resurser till barn i behov av särskilt stöd. Vi går vår sista termin (7) på högskolan i Kristianstad där vi läser Lek – Utveckling – Lärande. I vår specialisering valde vi pedagogisk mångfald där vi läste om barn i behov av särskilt stöd. Detta gjorde att vi såg hur viktigt det är att vi som blivande pedagoger kan bemöta dessa barn.

I bemötandet av barn med särskilda behov behövs det att du som pedagog har en empatisk förmåga. Att man som pedagog förstår utan att bedöma eller värdera barnets känslor och att låta denna förståelse vara vägledande i kontakten med barnet (Kinge 2000). Barn i behov av särskilt stöd finns även i förskolan, därför tycker vi det är viktigt att vi pedagoger ser, förstår och handlar redan när barnen är små för att så tidigt som möjligt hjälpa dessa barn. Drugli (2003) skriver att det är lättare att hjälpa små barn som har problem, än stora barn som haft problem länge genom att man tidigt ingriper. Barn i behov av särskilt stöd har ofta svårt att komma in i gruppens gemenskap, då den sociala kompetensen är viktig. Vilket Drugli (2003) också anser, att samspel är en förutsättning för den positiva utvecklingen av dessa barn.

Fagerli, Lillemyr, Söbstad (2001) skriver att alla barn behöver lära sig social kompetens, detta är extra viktigt för barn i behov av särskilt stöd. Alla barn behöver oavsett funktionsnivå få utvecklas i samspel med andra. I Lpfö 98 (läroplan för förskolan) står det skrivet att ”alla barn skall få erfara den tillfredsställelse det ger att få göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen” (s.8).

Det finns olika sätt att bemöta dessa barn på och det är inte alltid det krävs vare sig diagnos, pengar/resurser eller att man som pedagog måste ha specialpedagogisk utbildning för att möta dessa barn. I de senaste årens forskning och utvärdering om förskolan har det uppmärksamats att villkoren har försämrats. De förhållanden man har tagit fasta på är, för stora barn-

grupper och för liten personaltäthet. Sammanfattningsvis pekar forskningen på att ur kvalitets synpunkt har barngruppernas storlek större betydelse än personaltätheten.

En liten barngrupp och färre personaltäthet anses vara bättre än stora barngrupper med mycket personaltäthet. Små barngrupper är extra viktigt för yngre barn och barn i behov av särskilt stöd (Skolverket 2004).

”Kom låt oss leva för våra barn”

(Fröbel, Tallberg, Broman 1995)

1.1 Syfte

Vårt syfte med arbetet är att genom litteraturdelen, teorier och den empiriska delen få fram kunskap/verktyg, för att vi som blivande pedagoger skall kunna bemöta barn i behov av särskilt stöd på bästa sätt när vi kommer ut i arbetslivet. Vi vill göra en undersökning bland pedagoger i förskolan och enhetens rektorer, angående deras bemötande av barn i behov av särskilt stöd.

2. Litteraturgenomgång

I vårt arbete vill vi ta reda på hur förskolepedagogiken var förr och hur den har byggts upp. Vi kommer även att se på hur pedagogiken förr har påverkat nuvarande pedagogik, samt barnsynen förr och nu. Vi har valt att börja med att beskriva begreppet ”barn i behov av särskilt stöd”. Vi fortsätter med att skriva om en historisk tillbakablick kombinerat med nutidens syn ur det sociokulturella perspektivet. Vi börjar med synen på pedagogen, förskolan och synen på barn där vi hänvisar till Lpfö 98. Vygotskij såg det sociokulturella sammanhanget som en stor betydelse för barnets utveckling. Där samspel mellan barn och en annan ”människa” är av stor betydelse (Evenshaug & Hallen 2001). Inom det sociokulturella perspektivet har vi också tagit med Stern och Säljö. Stern anser att om ett barn skall utveckla sin kompetens är det beroende av samspelet med andra (Brodin 2000). Säljö (2000) menar att i samspelet tar barnet till sig sätt att tänka, tala och utföra fysiska handlingar då de blir delaktiga.

2.1 Begreppet barn i behov av särskilt stöd

Under senare tid har begreppet ”särskilda behov” kommit att betecknas ”behov av särskilt stöd” genom synsättet att alla barn har lika behov, men att vissa barn är i behov av ”särskilt stöd” för att få sina behov tillgodosedda (Larsson – Swärd 1999). Barn i behov av särskilt stöd är de barn som av pedagoger i förskola och skola uppfattas ha svårigheter, då det finns risk att deras utveckling hämmas inom något område som, fysiskt, psykiskt, intellektuellt eller

socialt (Kinge 2000). Om detta skriver även Rabe & Hill (1996) där de också skriver att barnets problem måste ses i relation till omgivningens bemötande och förhållningssätt och inte som en egenskap hos barnet. Lpfö 98 skriver under rubriken förskolans uppdrag, om hur viktigt det är att personalen kan förstå och samspela med de barn som behöver mer stöd än andra. Drugli (2003) skriver att det är viktigt att vuxna ser och upptäcker barn i behov av särskilt stöd i tid för att sätta in den hjälp barnet behöver. Detta har en stor betydelse för barnets vidareutveckling. ”Barnen behöver vuxna med stora öron, stora ögon och inte minst ett stort hjärta”(Drugli, 2003, s. 11).

2.2 Begreppet social kompetens

Social kompetens har många olika dimensioner, där det är viktigt att kunna kommunicera, vara flexibel, bry sig, att stå på sig och att vara tydlig, agera och känna av stämningar etc. Viktigt är att få barn att känna sig uppskattade och sedda för just sin personlighet (Pramling Samuelsson, Sheridan 1999). Samspel med andra människor har stor betydelse för barnets utveckling och lärande. Socialt samspel bör präglas av omsorg, känslor, upplevelser, lek och skapande verksamhet som även ingår i vårt samhälles normer och värderingar (Fagerli, Lillemyr, Söbstad 2001).

2.3 Synen på pedagogen

För närmare 450 år sedan uttalades det att uppfostran och undervisning bör rätta sig efter var barnet befinner sig i sin utvecklingsnivå. Detta gjorde man genom att iaktta leken där barnet uppträder mest naturligt och visar sin personlighet och utveckling. Detta känner förskolelärare till idag, fastän detta uttalades för så många år sedan. På 1700- 1800-talet ansågs det att kvinnor som arbetade med barn var ämnade för detta och att det inte krävdes några speciella kunskaper (Simmons-Christenson 1997).

I Lpfö 98 står det att vuxna är viktiga förebilder, då deras förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för andra. Johansson, Pramling Samuelsson (2003) skriver att pedagogen har en ”teori” för sitt arbete med barn som kan vara grundad på barndomsupplevelse, erfarenheter från utbildning och nyare forskning, studiedagar och från praktisk verksamhet med barn. Denna teori kan vara mer eller mindre medveten, eller mer eller mindre uttalad, men den har alltid betydelse för vad pedagogen ser hos barnet och hur denne agerar. Även Orlenius (2001) skriver om att vårt tyckande styrs av grundläggande normer, värden och att man behöver diskutera, synliggöra för att beslut och handlingar skall vara förankrade. Johansson, Pramling Samuelsson (2003) menar att man har gått ifrån att betrakta något som en

inneboende förmåga hos barnet till att det nu framträder ett perspektiv där helhet, relationer och sammanhang blir viktiga att förstå. Om t ex ett barn förstör pedagogens planering eller andra barns aktiviteter, kan vi inte betrakta barnet som ”problemet som skall lösas”. Istället gäller det att se barnets agerande mot bakgrund av den kvalitet som samspelaren i verksamheten erbjuder. Då det även är viktigt att förstå barnets personliga utveckling och erfarenheter så är det viktigt att analysera hur villkor, sammanhang, andra barn och vuxna bidrar till barnets agerande. Dilemmat mellan individen och kollektivet kan handla om att enskilda barn ibland måste ge avkall för gruppens välbefinnande eller tvärtom. Dessa utmaningar kan vara av olika karaktärer och få olika innebörder beroende på hur de uppfattas av de vuxna. Är man medveten om när det ena intresset får stå tillbaka för det andra så kan man i arbetslaget och tillsammans med barnen problematisera kring dessa dilemman (Johansson, Pramling Samuelsson 2003).

Förskolan skall sträva efter att varje barn:

- ”Utvecklar sin identitet och känner trygghet i den.”
- ”Utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar.”
- ”Utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp, att hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter samt ta ansvar för gemensamma regler.”

(Lpfö 98 s.12, 13)

Dessa punkter kan omvandlas till frågor som både pedagoger och föräldrar ställer om det enskilda barnet och de kan ligga till grund för observationer. En av förskolelärarens stora utmaningar är att träna sitt eget seende för att kunna vara en bra pedagog för varje barn. Men det krävs mer än att observera för att se varje barn, ser du dem inte på det djupa planet hur skall du då veta vad de behöver? (Jonstoj 2000).

Kinge (2000) skriver att barn i behov av särskilt stöd väcker många känslor i pedagogerna inte bara de snälla och tillåtna utan även de otillåtna känslorna som vämjelse, vanmakt, osäkerhet och raseri fast de mer än andra behöver känna sig älskade.

”Micke gör ständigt sådant som måste stoppas av de vuxna. Karin som arbetar på hans avdelning tappar tålamodet och tar honom hårt i armen och säger: Jag blir så arg på dig när du gör så här, du får inte hålla på såhär! Micke möter Karins arga blick. Han stirrar henne stint i ögonen och skriker: Ja, jag blir så arg på dig också när du tar så här hårt i mig!”

(Brodin 2000 s. 114).

Pedagogers praxis bör varieras efter barnens individuella och sammansatta situation snarare än ett resultat av allmänna, fastlagda program. Metoder måste väljas efter analys och bedömning av barnets totala situation. En viktig faktor vid bedömning av barnets reella behov är pedagogens förmåga till empati. En annan faktor är vår tilltro till barnets möjligheter, resurser och fundamentala vilja till positiv interaktion med andra barn och vuxna.

Empati handlar inte om att lära sig en metod, ett bestämt uppträdande eller bestämda empatiska standardformuleringar. Det handlar om att utveckla sina egna attityder, sin egen förståelse och sin egen förmåga att förhålla sig till barnet för att få det till ökad självinsikt och bättre bemästrande av tillvaron och även att utveckla sitt förhållningssätt, sin lyhördhet och sin kreativitet. Det är genom förståelse av barnets känslor, beteende och reaktioner som vi kan hitta de åtgärder som behövs. Att man skall förstå, inte bedöma eller värdera en annan persons känslor (Kinge 2000).

2.3.1 Utbildningen förr och nu

Som vi tidigare nämnde behövdes det ingen utbildning för att ta hand om barn. Det dröjde länge innan man ansåg att det behövdes någon utbildning för att arbeta på småskolan eller i barnkrubban. ”Man ansåg att en kvinna av naturen var skickad att vårda barn och att det därför inte krävdes någon speciell utbildning för detta” (Simmons-Christenson 1991).

Fröbelpedagogiken kom till Sverige när en föreståndare i Göteborg sändes till Tyskland för att studera Frøbelska anstalter. Även en föreståndare ifrån Stockholm sändes ner och fick sin utbildning av Frøbels änka. Efter hand blev det mer kurser i fröbelmetodik och de första utbildade barnträdgårdslärarinnorna var handledare, vilka senare drev dessa kurser i privat regi (Simmons-Christenson 1991).

Den första utbildningsmöjligheten var på Margaretaskolan i Stockholm, en fyramånaders kurs som sedan blev en ettårig kindergartenkurs från 1899. I slutet av 1920-talet och början av 1930-talet förlängdes utbildningen till två år. 1977 genomfördes en femterminsutbildning med högskolereformen (Tallberg Broman 1995). Från 1977 till 1992 var utbildningens längd fem terminer för att bli sex terminer 1993 fram till år 2000 och då den nuvarande utbildningen är förlängd till sju terminer (Högskolan Kristianstad).

2.4 Frøbels påverkan av svensk förskola

Inom den svenska förskolan har Fröbel haft ett stort inflytande på den pedagogiska verksamheten. I Tyskland 1840 startades den första Kindergarten (barnträdgården) av

Friedrich Fröbel. Hans syfte var att det inte skulle vara en skola utan barnen skulle utvecklas genom lek och självständig utveckling. Fröbel ville att alla barn skulle få gå i en barnträdgård för att i framtiden kunna medverka till utvecklingen i det goda samhället. Sverige tog även till sig detta då de i slutet av 1800-talet öppnade de första barnträdgårdarna (Kihlström, 1998).

2.4.1 Frøbels bakgrund

Friedrich Fröbel (1782-1852) hade en svår barndom, han var yngst av fyra syskon och hans mor avled under hans första levnadsår. Fadern gifte om sig när Fröbel var tre år och styvmodern var vänlig mot honom tills hon fick ett barn. Då vände hon honom ryggen och tilltalade honom med "han". Hans tröst var naturen där de bodde och trädgården blev en tillflyktsplats. Han ansågs vara ett svåruppfostrat barn och fick ibland raseriutbrott. Han blev skickad till en flickskola som betonades av ordning och lugn vilket ansågs vara mer lämpad för denna svårtyglade pojke.

Fröbel hämtade sin inspiration från tre inflytelsefulla herrar: Comenius, Rousseau och Pestalozzi. Dessa tre herrar lade vikten vid att alla hem/skolor skulle vara öppna för både flickor och pojkar oavsett social bakgrund. På den tiden var detta något som var väldigt ovanligt och inte förrän på 1900-talet ändrades denna syn (Tallberg Broman 1995).

Fröbel liknade barn vid små plantor som behövde växa upp i en bra miljö för att bli till blommor. Pedagogiken han utvecklade blev ursprunget till de första förskolorna med pedagogisk inriktning (Simmons-Christenson 1991).

2.5 Förskolan förr

Under 1800-talet och i början av 1900-talet förändrades Sverige, då kom industrialiseringen och urbaniseringen. Nu började man flytta in till storstaden och många föräldrar förvärvsarbetade. Många mödrar tvingades att arbeta för att hjälpa till att försörja familjen, dessutom fanns det många ensamstående, änkor och ogifta. Detta ledde i sin tur till att övergången mellan jordbrukarsamhället till industrisamhället blev en form av kris. Det bidrog även till att det blev kris i omsorg, vård och fostran. Många barn skapade en stor oro, de levde på gator, gårdar och många var tvungna att tigga för att överleva. Dessa barn blev även lämnade utan någon tillsyn och gatorna blev barnens lekplats. Nu uppstod problemet med barnens tillsyn och idéer om småbarnsinstitutioner väcktes. Samhället och myndigheterna var tämligen ointresserade av dessa barn, utan de första initiativen togs av aktiva och entusiastiska kvinnor (Simmons-Christenson 1991, Tallberg Broman 1995).

2.5.1 Småbarnsskolan/Barnasylen

Den första småbarnsskolan startade 1836 i Stockholm och 1839 startades en i Göteborg. Småbarnsskolan och barnasylen var samma sak, men småorterna pendlade mellan namnen. De som arbetade där hade så klart ingen utbildning eftersom detta inte fanns. Efter hand startades det småskolor på flera håll, vilket ledde till att fler barn fick möjlighet till barntillsyn. Syftet med småbarnsskolorna var att fostra barnen i en god kristen syn och de äldre barnen fick möjlighet till läsning, räkning m.m. och detta varvades med lek och måltid (Simmons-Christenson 1991).

2.5.2 Barnkrubban

1854 startades den första barnkrubban i Stockholm och 1899 öppnade Föreningen Malmö Barnkrubba ett spädbarnshem, för de allra yngsta barnen. Detta ledde i sin tur till att flera barnkrubbor startade i landet. Barnkrubbans syfte var att ta hand om förvärvsarbetande mödrars barn och barn till fattiga föräldrar. Här förekom ingen pedagogisk målsättning och den inrättades i enkla lokaler utan krav på varken hygien, utrymme eller tillgång till några leksaker. Barnantalet kunde uppstiga till 100 – 200 barn, trots detta serverades barnen tre mål mat om dagen. Barnkrubborna finansierades genom bidrag och annan välgörenhet (Simmons-Christenson 1991, Tallberg Broman 1995).

2.5.3 Arbetsstuga

Första arbetsstugan öppnades i Stockholm 1884 och var till för de fattiga. Här arbetade barnen på riktigt, de snickrade, flätade korgar, lagade skor, vävde trasmattor etc. Sakerna sålde man för att kunna driva arbetsstugan. Ett mål mat om dagen var barnens betalning för det arbete de utförde (Bjurman 1983). Arbetsstugan blev sedermera eftermiddagshem 1947 och fritidshem 1960 (www.pilgrimsskolan.com).

2.5.4 Barnträdgården

Kring sekelskiftet 1900 startade den första barnträdgården i Sverige närmare bestämt i Stockholm. I början använde man det tyska namnet kindergarten för att sedan skifta namn som dock inte kvarstod så länge. Barnträdgård blev ofta ett namn som förknippades med blommor. Politiker på 1940-talet ifrågasatte vad som gjordes på barnträdgårdar när det var vinter! (Tallberg Broman 1995).

Barnträdgården var en verksamhet som arbetade pedagogiskt, hade leksaker, lekte lekar, sagoläsning och man sjöng. Här var barnantalet mindre, ungefär tjugo till tjugoåtta barn. Här

brukade arbeta en trädgårdslärlarinna och en assistent. 1956 kom dåvarande trädgårdslärlarinnor bli benämnda med förskollärare och barnträdgårdarna kom till att bli våra lekskolor som senare blev deltidsförskolor. (www.pilgrimsskolan.com)

2.6 Förskolan av idag

Fagerli, Lillemyr, Söbstad (2001) menar att en bra social miljö är beroende av flera faktorer. God kommunikation och nära relationer har stor betydelse. Är det en lätt och vänlig samtalston eller hörs irriterande, högljudda röster, gräl och tjat. Ljudbilden kan vara en bra indikation på hur den sociala miljön är. Vanligen visar den lätta och ljusa kommunikationen på positiva innehållskvaliteter. Du kan även se på barnen om de är glada, ivriga, energiska inte stressade att det tyder på en bra social miljö. En bra kommunikation är ett nyckelord för en bra miljö. På den goda förskolan är barnens lek, lärande och utveckling det som man ägnar sig mest åt. Omsorg, närhet och trygghet är tre viktiga faktorer, ”det goda lärandet rymmer mycket omsorg och god omsorg medför mycket lärande” (s.45). Värmen och närheten mellan människorna i förskolan är ett avgörande kriterium för att det skall fungera bra. En naturlig och moralisk omsorg där närhet, värme och inlevelse präglas. I professionellt arbete med barn handlar det om etisk omsorg där förskolans personal utgår från barnets egenvärde och försöker tillgodose det individuella barnets behov, oberoende av sina egna känslor för barnet (Fagerli, Lillemyr, Söbstad 2001). Vilket du även kan läsa om i Lpfö 98 där ”verksamheten skall präglas av omsorgen om individen och syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt” (s. 7).

Vygotskij lyfte fram dialogen/kommunikationen, samspelet och miljön som viktiga fenomen för människans utveckling (Johansson, Pramling Samuelsson 2003).

Alla barn behöver lära sig social kompetens och det är extra viktigt för barn i behov av särskilt stöd. I samspelet lär de känna andra barn, att samarbeta, vänta på sin tur, leda andra och lösa konflikter. De ser hur vuxna och barn hanterar konflikter, besvärliga situationer och känslor (Fagerli, Lillemyr, Söbstad 2001).

Wrangsjö (1998) skriver att förskolan är till för alla barn, vilket innebär att barn i behov av särskilt stöd skall för sin utvecklings skull integreras i verksamheten. Att man som pedagog måste vara medveten om att det ingår i förskolans uppdrag att skapa förutsättningar för utveckling och lärande utifrån barnets behov. Detta styrks både av Lpfö 98 som menar att ”den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan” (s. 8) samt skolverket

som skriver ”verksamheten i barnomsorg och skola kan aldrig utformas lika för alla barn. De som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling skall få detta. Stödet skall utformas med hänsyn till barnets egna behov och förutsättningar. Barn i behov av särskilt stöd har rätt att få plats i förskola eller fritidshem. Skolan har också ett särskilt ansvar för dessa barn. Stödet skall i första hand ges inom den grupp eller klass som barnet tillhör” (Skolverket 2004).

2.6.1 Barnsyn

Förr i tiden var det vanligt att familjen bodde i små bostäder och hade många barn. Oftast bodde man på landet och hade långt till närmsta granne. Föräldrarna arbetade hos husbonden och barnen fick hjälpa till. Någon barnomsorg fanns inte utan oftast var det flickorna som fick vara hemma och sköta de mindre barnen och hushållet. Ibland fanns även mormor/farmor eller någon annan äldre person boende hos familjen och då hjälpte även de till med att se efter barnen. Barnen var också en garanti för de vuxna att inte hamna på fattigstugan. Detta var säkert en av orsakerna till att man skaffade så många barn i dessa fattiga tider. I välbärgade familjer skulle det finnas barn men de skulle helst varken synas eller höras. Barnen hade en barnjungfru eller så fick de åka på fina institut.

Barn som ingen ville ha blev skickade till fattigstugan bland de äldre. Var barnet ”annorlunda” hände det att de fick sitta i panntoffellådan (potatislådan) eller som säkert alla har hört talas om ”byfånen”. ”Byfånen” var oftast den som inte platsade i samhället men det behövde inte vara något större fel på denna person. Om du var vänsterhänt var det också något som skulle ändras på, antingen band de fast den vänstra armen på ryggen eller så fick du rapp över fingrarna av läraren (egna reflektioner och diverse hörsägner). Som Johansson, Pramling Samuelsson (2003) skriver kan en pedagogs barndomsupplevelser ha en stor betydelse för pedagogens arbetssätt med barn.

Atterström & Persson (2000) skriver om barn som avviker, de som föds med harmynt (läppgomsplatt), skelögd, vänsterhänt eller andra synliga handikapp betraktades med fruktan och man sa att de var hemsökta. Detta var guds straff. Redan på 1700-talet betraktade man människor som var intelligenta som nervsvaga. ”Allt som avvek från det som betraktades som normalt hade med förändringar i denna nervösa energi att göra” (s. 28). Detta är något som vi inte tycker är konstigt idag, trots det har folk sina åsikter om vad som är ”avvikande” eller inte. Om ett barn inte kan lära sig beror inte detta på läraren, utan det beror på att barnet inte anstränger sig och barnet ses därför som en latmask. Denna synpunkt kommer från upp-

lysningstiden. Som pedagog måste man tänka på vilken kravnivå man ställer på barn och inte ta för givet att ” det är latmasken som lögar sig” (s.30).

FUB (för utvecklingsstörda barn och ungdomar) styrelsen skriver om hur man såg på barn förr som avvek. ”Redan i 1842 års skolstadga fanns möjlighet att anordna ’minimikurser’ i folkskolan, vilka vände sig dels till fattiga elever, som snabbt behövde komma ut i arbete och dels till barn som saknade ’erforderlig fattningsförmåga’. De svaga eleverna fick dock inget särskilt stöd. De gick i samma klasser som övriga elever, men kunskapskraven sattes lägre. Elever med funktionshinder stod i praktiken helt utanför skolsystemet. Den första hjälpklassen inrättades i Norrköping 1879, men först i ett betänkande från 1932 fanns ett förslag till reglering av hjälpklassundervisningen. Motivet för att inrätta separata hjälpklasser var bl a att de mycket svagt begåvade eleverna utgjorde ett hinder i arbetet med övriga elever. De fick dock inte bli en ’avstjälningsplats’ för elever med skolsvårigheter i allmänhet, utan skulle vara till för de ’debila’ (lättare utvecklingsstörning). Det första lagstadgade erkännande av specialundervisning kom i 1955 års undervisningsplan, men då talade man inte bara om hjälpklasser, utan också bl a om observationsklasser, synklasser, hörselklasser och Rh-klasser. Eleverna grupperades efter sina skilda funktionshinder och behov” (www.umea.fub.se).

Innebörden av att sätta barn i centrum har en stark koppling till barnsyn. Olika förhållnings-sätt och förväntningar på barnet finns alltifrån tron på det oförmögna barnet som skall formas och kontrolleras till det kompetenta barnet. När man analyserar att sätta barn i centrum från en pedagogisk utgångspunkt innebär det tre grundläggande perspektiv människosyn, kunskapsyn och samhällssyn (Johansson, Pramling Samuelsson 2003).

2.7 Vygotskij, Stern och Säljös teorier om samspel.

Vygotskij tankar grundades efter en social situation som formades efter revolution, inbördeskrig, utländsk intervention och ekonomisk kris. De ryska barnen som var offer för revolution och inbördeskrig hade medicinska, psykologiska och pedagogiska problem. Detta blev ett stort intresse för Vygotskij att finna effektiva sätt att ta hand om de barn som hade avvikande beteende och utvecklingsstörningar (Bråten 1998). Vygotskij ansåg att människans mentala utveckling sker genom samspel med den sociala omgivningen som t ex med familj, kamrater, skola, samhälle och kultur (www.epubl.luth.se)

Stern är amerikansk fembarnspappa, spädbarnsforskare, psykiater och psykoanalytiker. I sitt arbete försöker han fånga barnets perspektiv. Niss/Söderström (1996) skriver att Stern ger oss

en bild av det kompetenta spädbarnet som kommunicerar med omgivningen. Där barnet styrs helt av sina känslor och påverkas av sin vårdares ansiktsuttryck.

Säljö är professor i pedagogisk psykologi vid Göteborgs universitet. Hans forskning omfattar lärande, utveckling och interaktion inom ett sociokulturellt perspektiv. Centrala frågeställningar är samspelet mellan fysiska och intellektuella redskap å ena sidan och människors tänkande och sociala handlingar i olika praktiker å den andra.

2.7.1 Samspelets betydelse för barns utveckling

”Vygotzky uppfattade utvecklingen av det mänskliga medvetandet som en historisk och kulturellt bestämd process och definierade socialt samspel som den viktigaste drivkraften i barnets utveckling” (Bråten 1998 s.122).

Stern har en teori om det kompetenta barnet, där han hämtar forskningsresultat och förklaringar ifrån olika traditioner. Med sina teorier förnyar han synen mellan biologi och psykologi, mellan kropp och själ, mellan arv och miljö. Barn föds som olika individer och det blir föräldrarnas roll att upptäcka, möta det speciella och unika barnet de har fått. Därför blir det en viktig uppgift även för pedagogerna i förskolan att utveckla och ta tillvara varje barns kompetenser och resurser. Barn som ingen ser eller tar notis om blir barn som blir diffusa för sig själv och för andra. För att barnet skall utveckla sin kompetens är barnet beroende av samspelet med andra. Enligt Stern blir man sig själv genom ett samspel med andra, man blir tydlig både för sig själv och för andra. Trots att man utvecklas och förändras genom livets gång förblir man ända sig själv. Stern beskriver att under barnets första tre till fyra år växer olika känslor och upplevelser av mig själv fram och läggs tillsammans. Man bygger hela tiden på nya upplevelser som läggs till de gamla. Den utvecklingslinje Stern intresserar sig för är att vi föds ensamma och utvecklas mot djupare och nyanserad kontakt och samhörighet med andra människor ”Att vara olik alla andra och kunna hävda denna olikhet, stå på egna ben och fungera oberoende av andra. Men samtidigt som vi är unika och olika, är vi också lika varandra”(Brodin 2000 s. 25).

Samspelet påverkar vår självuppfattning och ger trygghet. Barn som är socialt kompetenta får lättare vänner och blir lättare accepterade i en grupp, vilket i sin tur ger dem en orsak att inkludera andra. Det är nödvändigt att stödja de barn som har svårigheter med det sociala samspelet. Genom att satsa på omsorg och sociala färdigheter kan miljön bli bättre för alla (Fagerli, Lillemyr, Söbstad 2001).

Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera. Samspelet mellan barn är en ovillkorlig nöd-

vändighet för att utveckla förståelse för andra. Starka, självständiga individer är viktiga, men utan individens förmåga att ta andras perspektiv och samverka med andra går civilisationen under. I detta perspektiv blir barns samlärande en av utbildningsväsendets mest centrala frågor. Barn skapar mening, innebörd och förståelse genom att dela sin verklighet tillsammans med andra människor (William, Sheridan & Pramling Samuelsson 2000).

Om detta kan man läsa i Lpfö 98 som skriver att samspelet mellan barn, men även samspelet mellan barn och vuxna är viktigt för lärandet.

I ett sociokulturellt perspektiv sker lärande genom interaktion. I samspel tar barn (eller vuxna) till sig sätt att tänka, tala och utföra fysiska handlingar som de blir delaktiga i. Den lärande är beroende av stöd och handledning från den mer kunnige personen, men som efterhand överta ett större ansvar för handlingen och kan så småningom hantera tankegången eller den fysiska praktiken på egen hand. Det är viktigt att forma en lärande miljö så att barnen blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten och får stöd i att utveckla en positiv attityd till det egna lärandet (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson 2000).

Säljö menar att grundtanken i ett sociokulturellt perspektiv är att ”det är genom kommunikation som sociokulturella resurser skapas, men det är också genom kommunikation som de förs vidare” (Säljö, 2000 s. 22).

2.8 Problemprecisering

I vår litteraturgenomgång har vi undersökt hur pedagoger bör/kan bemöta barn i behov av särskilt stöd och hur pedagogiken har utvecklats till idag. Vi har även skrivit om synen på barnen förr och nu. Genom vår empiriska undersökning vill vi undersöka och finna svar på följande frågeställningar:

Hur bemöter pedagoger barn i behov av särskilt stöd?

Anser pedagogerna att barn i behov av särskilt stöd får den hjälp som Lpfö 98 anser att de har rätt till?

Anser rektorerna att pedagogerna får den hjälp/stöd och fortbildning som de behöver?

Vilken betydelse har en diagnos för barn i behov av särskilt stöd?

2.8.1 Metodbeskrivning och teoridel

Vi har valt att göra en kvalitativ undersökning där vårt syfte var att skaffa djupare kunskap om pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd. När man gör en kvalitativ bearbetning så arbetar man ofta med ett textmaterial t.ex. när vi gör intervjuer, andra texter

och skall arbeta med dem. Slutprodukten av en kvalitativ bearbetning är ofta en text där citat varvas med egna kommentarer och tolkningar (Patel & Davidson 2003). I vår sammanställning av resultat och analys har vi kvantitativa inslag i svaren. Då vi har skrivit antalet pedagoger och rektorer som har besvarat våra frågor. Patel & Davidson (2003) skrivet att man i en kvantitativ bearbetning använder sig av statistiska metoder.

Undersökningen gjordes på sex förskolor i södra Skåne och vi valde förskolor som låg geografiskt nära vår omnejd. Detta gjorde vi eftersom vi både skulle lämna och hämta enkäterna personligen. Vi valde att inte begränsa oss till enbart förskolelärare, eftersom vi ville ha synpunkter från all personal som arbetar i förskolan och bemöter barn i behov av särskilt stöd. Sammanlagt lämnade vi ut 36 enkäter som innehöll en fallbeskrivning och fem frågor på dessa förskolor. Vi valde att inte begränsa dessa enkäter till förskollärare utan vi ville att alla som arbetade på förskolorna skulle få besvara dessa individuellt. På enkäterna har vi inte frågat efter personernas utbildning därför benämner vi alla som pedagoger oavsett om de är barnskötare, förskolelärare eller fritidspedagoger.

Vi e-mailade även frågor till tre rektorer som ansvarar för dessa förskolor, då vi ville få deras syn på bemötandet av barn i behov av särskilt stöd och om det finns några resurser för dessa barn.

Vi har valt det sociokulturella perspektivet, där samspelet mellan individen och gemenskapen med andra är av stor betydelse (Williams, Sheridan, Pramling Samuelsson 2000). Vygotskij ansåg att det sociokulturella hade en stor betydelse för barns utveckling (Evenshaug & Hallen 2001). Stern påpekar vikten av samspelet för att utveckla det kompetenta barnet (Brodin 2000). Vilket även Säljö poängterar hur stor betydelse samspelet har för att barnet skall vara delaktigt (Säljö 2000).

2.8.2 Metodkritik

Av de 36 enkäter vi lämnade ut till förskolorna var det nio pedagoger som hade besvarat frågorna. Av tre rektorer fick vi svar av två. Vi vet inte om vi hade kunnat göra det annorlunda med enkäterna till pedagogerna. Pedagogerna hade två veckor på sig att besvara enkäterna, men de hade kanske behövt fått dem tidigare och senare fått en påminnelse. Om vi hade intervjuat pedagogerna kunde vi ha fått ett personligare svar på våra frågor. Rektorerna skulle vi ha kunnat intervjua eftersom de bara var tre, vi hade kunnat ställa motfrågor till deras svar som vi ville ha mer utvecklat.

3. Empirisk del

I den empiriska delen beskriver vi genomförande och tillvägagångssätt, etiska aspekter, resultat och analys.

3.1 Genomförande och tillvägagångssätt

Undersökningen gjorde vi på olika förskolor i södra Sverige. Vi kontaktade enheternas rektorer via deras E-mail adresser och lämnade en personlig presentation av oss samt fyra frågor. Vi ville veta om de anser att pedagoger får den hjälp/stöd de behöver med barn i behov av särskilt stöd. Vi valde att göra en enkät där pedagogen skulle besvara fallet och frågorna enskilt utifrån sitt eget erfarande och perspektiv. På enkäten lämnade vi med en presentation av oss själva och vad vårt arbete skulle handla om ¹. Vi valde att lämna och hämta enkäterna personligen då vi ansåg att det skulle ge flera gensvar och det är alltid trevligare om man visar sig personligen. I enkäten hade vi en fallbeskrivning om en flicka som är i behov av särskilt stöd och frågor angående pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd. Detta fall och frågorna valde vi för att vi ville att pedagogerna enskilt skulle besvara om hur de hade bemött och agerat. Dessa enkäter lämnade vi ut för att ta del av pedagogernas kunskaper, erfarenheter och synsätt på bemötande av barn i behov av särskilt stöd. De fem frågorna skulle inte bara besvaras med ja och nej, utan med mera utförliga svar. Enkäterna skulle besvaras enskilt och vara både anonyma och konfidentiella. Med våra frågor ville vi få fram pedagogernas uppfattningar om hur de individuellt bemöter barn i behov av särskilt stöd.

3.2 Etiska aspekter

De etiska aspekter vi tog hänsyn till är att vi inte namngett några förskolor inte heller några rektorsenheter. Alla som deltar i vår forskning är anonyma och vi behandlar allt material konfidentiellt. Detta är för att vi vill att alla skall besvara frågorna personligen och våga utlämna sina inre känslor. Som Gotab (2002) skriver att ” alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna. Vårt material skall endast bearbetas av oss och när arbetet är klart kommer dessa enkäter att förstöras.

¹ se bilaga

3.3 Resultat och analys

Under denna rubrik kommer vi att redogöra för de svar vi kommit fram till samt de slutsatser vi dragit av vår undersökning. Vi har valt att lägga upp vårt material med att börja med varje fråga var för sig.

Vi har sammanställt pedagogernas/rektorerens svar och vi har tagit ut citat som styrker svaren på frågorna. Under resultatets gång analyserar vi varje fråga för sig, där vi börjar med pedagogernas frågor och svar.

Ett fall:

Annika är 4 år och inskriven på förskolan i oktober 1991.

Lite bakgrundsfakta:

”A bor hos sina biologiska föräldrar, båda föräldrarna förvärvsarbetar.

A har inga syskon. Hon saknar också andra barn att leka med.

Mamma är mycket fåordig och samtalar ej med A, talar mest till henne, ej med henne. Pappan är mer lyhörd. Båda har svårt att sätta gränser och det ställs inte många krav på A.

A visar regressiva drag (går tillbaka till ett tidigare utvecklingsstadium) när man ställer krav på henne. Hon talar babyspråk, kastar sig på golvet och springer och gömmer sig. Hon tittar mycket på TV och video hemma. Sitter mest själv och tittar. Läser sällan böcker med föräldrarna, mest serietidningar” (Larsson – Swärd, G, 1999 s.56).

Hur hade ni bemött och agerat i detta fall?

Sju pedagoger av nio besvarade med att de skulle ha ett utvecklingssamtal med föräldrarna, två av pedagogerna besvarade inte fallet. Tre pedagoger kände att de kunde kontakta specialpedagogen vid behov. De flesta pedagogerna tycker att de skulle ha arbetat mer med barnet, där självkänslan skulle lyftas fram och man skulle ställa små men tydliga regler.

”Jag hade tillsammans med mina arbetskamrater pratat igenom hur vi på bästa sätt kan lyfta hennes självkänsla.”

”Försöka läsa mer böcker för henne, ta med några andra barn”

”Samtalet handlar om att försöka förstå föräldrarna. Målet är att vi tillsammans skall hjälpa flickan. Att bestämma ett nytt samtal med föräldrarna om några veckor.”

Här ser vi att pedagogerna tycker att föräldrakontakten är mycket viktig för flickans vidare utveckling. Samt att arbetslaget tillsammans måste lyfta fram flickans positiva sidor och vara konsekventa. Pedagogerna tycker också att det är viktigt att man har uppföljning till utvecklingssamtalet och arbetar vidare med flickan både hemma och i förskolan.

1. Vilken erfarenhet har du genom ditt bemötande och agerande av barn i särskilda behov?

Här skulle vi gärna vilja ha både dina positiva och negativa erfarenheter.

De flesta pedagogerna skrev att de hade någon form av erfarenhet av barn i behov av särskilt stöd. Deras positiva erfarenheter är generellt att man bör vara lugn och konsekvent som pedagog när man arbetar med dessa barn. Samt att man tar nytta av arbetslaget, stödteamet och specialpedagogen.

”Jag har i minnet ett barn, vars sätt jag hade svårt att acceptera: hon var sur och aggressiv och svarade oftast ’snutigt’. En bra bit in på terminen funderade jag lite extra hur jag skulle göra och jag bestämde mig för att låtsas att jag tyckte om henne. Jag skulle uppmärksamma allt positivt hur lite det än var. Jag skulle ofta ge henne positiv ögonkontakt för att förmedla min (låtsade) varma känsla. Jag ville att hon skulle känna att det var ’hon och jag’, att vi hade en pakt. Ungefär som Emil i Lönneberga säger ’Du och jag Alfred’! Jag hade vid detta tillfälle inte varit förskollärare så länge och kommer ihåg att jag lärt mig att man skulle ignorera oönskat beteende och berömma önskat. Och det fungerade! Så till den milda grad att det inte tog många veckor innan jag tyckte om henne från hjärtat: hon blev en positiv, härlig tjej. Bevisat av att jag fortfarande kommer ihåg både henne och mitt mycket dåliga samvete när jag förstod hur mycket jag kan påverka ett mycket litet barn och att jag inte använt denna ’makt’ på ett positivt och professionellt sätt i alla relationer”.

De negativa erfarenheterna som pedagogerna generellt märkte var föräldrarnas negativa syn på barnets problem om ingen diagnos hade ställts. Pedagogerna ansåg även att det var för stora barngrupper och att de hade tillgång till för lite resurser.

”Det är lättare att konkretisera, prata med föräldrarna och få extra stöd då barnet med särskilt behov är funktionshindrat, behöver särskilt stöd med tal eller läs/skrivträning eller är diagnostiserad. De barn som behöver särskilt stöd i sin sociala utveckling är det många gånger svårare både att prata med föräldrarna om det, som att få konkret handling/resurser till”

Pedagogerna anser att det är viktigt att se varje barn för den de är och att man är tydlig i sitt handlingssätt. Pedagogerna tycker att många föräldrar vill att en diagnos ställs och anser att det är svårare att prata med dessa föräldrar som inte har fått någon diagnos.

2. Anser du generellt att det oftast är barnet, föräldrarna, personalen eller barngruppen som är orsak till problemen som uppstår när det finns barn i särskilda behov?

Hälften av pedagogerna tycker att detta beror först och främst på föräldrarna/vårdnadshavarna.

”En ökning jag sett är att föräldrarna inte orkar vara föräldrar.”

Andra hälften av pedagogerna anser att det varken är barnet, föräldrarna personalen eller barngruppen som är orsak till problemet.

”Istället för att fokusera på ‘problemet’ ska man fokusera på vad/hur alla kan förändras för att på bästa sätt kunna bidra till en positiv utveckling för det enskilda barnet.”

Dock var det en pedagog som påpekade att det oftast var barnet som fick ta på sig skulden.

Här ser vi att pedagogerna har delade meningar om vad orsaken till barnets problem är.

3. Får barn i särskilda behov den hjälp och bemötande som läroplanen anser av personalen? Lpfö 98 skriver, ”Den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar”.

De flesta pedagoger var eniga då de tyckte att det var för stora barngrupper, personalbrist och tidsbrist för att uppfylla dessa mål.

”Jag tror att de flesta personal anstränger sig för att se varje barn och hjälpa men ökade barngrupper till för lite personal försvårar arbetet”.

En av pedagogerna tyckte de bemötte alla barnen enligt Lpfö 98.

”Ja vi jobbar extra mycket med normer och värden det är extra viktigt för dessa barn.”

Något som alla pedagogerna hade gemensamt var ”att man gör så gott man kan för att möta dessa barn.”

Vi har en läroplan att följa men pedagogerna anser att de inte hinner uppfylla dessa riktlinjer i dessa besparingstider.

4. Anser du att barn, föräldrar och personal får den facklig/kunnig hjälp/stöd de behöver? Och i så fall vad/vilken?

Flertalet av pedagogerna tycker att de får den hjälp de behöver. Men en del av pedagogerna tycker att föräldrarna behöver bli mer upplysta om vad det finns för hjälp att få. De flesta pedagoger tycker att de får hjälp/stöd ifrån specialpedagog, psykolog, talpedagog och stödteam. Pedagogerna menar också att föräldrarna kan få den hjälp de behöver genom att kontakta BUP. (Barn och ungdomspsykiatri)

”Vi har haft ett helt otroligt stödteam som har stöttat och hjälpt oss mycket”.

En pedagog var negativ och menade att de inte fick den hjälp och uppföljning som behövs.

”Nej! Och absolut inte med den kontinuitet och uppföljning som vore önskvärt.”

De flesta pedagoger tycker de får den hjälp de behöver men att den behöver följas upp.

5. Anser du som personal att ni får den fortbildning ni behöver för att bemöta barn i särskilda behov? Och i så fall vilken fortbildning?

Flertalet pedagoger tycker att de inte får den fortbildning de behöver. Några tror dock att de inte fått ett nej om de hade ansökt om fortbildning. Men tycker att kontakten med specialpedagogerna är en sorts fortbildning.

”Vi hade nog inte blivit nekade om det behövs i något fall.”

”Nej, men vi har haft ett helt otroligt stödteam som har stöttat och hjälpt oss mycket.”

Frågor till rektorerna.

1. Vilken betydelse har en diagnos för förskolebarn i behov av särskilt stöd, då de behöver hjälp?

Rektorerna anser att en diagnos är av stor betydelse för barn i behov av särskilt stöd, då en diagnos gör att pedagogernas bemötande och arbetssätt blir bättre, då de kan arbeta på rätt sätt.

”Det är bra att ha en diagnos eftersom stödet då blir bättre och ger mer effekt.”

2. Finns det pengar/resurser för att hjälpa dessa barn?

En av rektorerna anser att de har en skyldighet att hjälpa dessa barn. Båda rektorerna tycker att resurserna inte räcker till och att man måste prioritera på bästa sätt.

”Ja det finns pengar avsatta både lokalt och centralt”

3. Får pedagoger på förskolor den hjälp/stöd de behöver, vilken eller vilka?

En av rektorerna förstod inte frågan. Den andre skrev att de har prioriterat 75 % specialpedagogik i förskolorna i dennes rektors enhet.

4. Får personalen fortbildning om de behöver, då det gäller bemötande/arbetssätt för barn i behov av särskilt stöd?

Båda rektorerna anser att pedagogerna i viss mån får den fortbildning de önskar. En av rektorerna skriver att det finns möjlighet för pedagogerna att gå enskilda kurser och att specialpedagogen har en handledande funktion.

”Ja, inom ramen för våra resurser gör vi detta då och då. Huruvida det är tillräckligt kan man ju alltid diskutera.”

4 Diskussion

Vårt syfte med undersökningen var att få ny kunskap/verktyg i praktiken då det gäller bemötandet av barn i behov av särskilt stöd. ”Begreppet barn som behöver särskilt stöd är ingen avgränsad eller bestämd grupp barn, utan är barn som kan ha svårigheter mer tillfälligt eller av mer långvarig karaktär” (Rabe & Hill 2000 s.149).

Vi har läst pedagogiskt mångfald då vi känner att vi har fått mycket teoretisk kunskap, men vi saknar mer praktisk kunskap. Därför valde vi att lämna ut enkäter till pedagogerna då vi trodde att vi skulle få in mera personliga svar, där pedagogerna ser till sin egen roll i bemötandet av barn i behov av särskilt stöd. Istället fick vi in svar där många av pedagogerna besvarade enkäterna utifrån hela verksamheten t ex för stora barngrupper, dålig ekonomi och diagnoser. Vi har diskuterat om vi hade fått annorlunda svar om vi hade valt att intervjua

pedagogerna istället, då vi kunde ha ställt följdfrågor som hade lett in dem på svar som berör deras egna kunskaper och erfarenheter angående sitt bemötande av barn i behov av särskilt stöd. Flertalet av enkäterna som vi fick in var välbesvarade, då vi såg att några pedagoger hade lagt ner tid på att besvara frågorna. Hade vi fått in alla 36 svaren hade det blivit stort att bearbeta. Anledningen till att vi lämnade ut 36 enkäter var att vi räknade med ett visst bortfall men inte så många, eftersom alla förskolor var positiva till att besvara enkäterna.

Vi har förstått att pedagogerna upplever att det är svårt att uppnå målen i Lpfö 98, då det gäller barn i behov av särskilt stöd. Där det bl.a. står att ”den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan” (s.8). Pedagogerna menar att barngrupperna är för stora och att det är både personal och tidsbrist. Trots detta svarade pedagogerna att de anstränger sig för att se och hjälpa varje barn. Som en av pedagogerna svarade ”Istället för att fokusera på ’problemet’ ska man fokusera på vad/hur alla kan förändras för att på bästa sätt kunna bidra till en positiv utveckling för det enskilda barnet.” Vi har kommit fram till att det är annorlunda i verkligheten, pedagogerna vill kunna bemöta barn i behov av särskilt stöd men det är inte alltid som det fungerar i praktiken. De har även press på sig uppifrån ledningen att de skall ta emot många barn och att de blir färre pedagoger då detta gör att de känner sig otillräckliga.

En liten barngrupp och färre personaltäthet anses vara bättre än stora barngrupper med mycket personaltäthet. Små barngrupper är extra viktigt för yngre barn och barn i behov av särskilt stöd (Skolverket 2004).

Vi har haft svårt att finna i litteratur om barn i behov av särskilt stöd förr i tiden. Vi har inte funnit något om hur dessa barn blev bemötta på den tiden, mer än det som vi har fått fram genom diverse hörsägnar. Vi har förstått att dessa barn fanns men att det ansågs vara guds straff att ha avvikande barn på den tiden. Dessa avvikande barn var det ingen som brydde sig om utan de fick klara sig själva. Därför valde vi att skriva om dåtida barnomsorg och hur barnen hade det på den tiden. Vi har även gått in på hur pedagogens roll var då, jämfört med nu. Förr var pedagogens roll att vara som en moderlig person som skulle omhulda barnet, nu är pedagogens roll att handleda och se alla barn som kompetenta.

Förväntningarna på barnet finns alltifrån tron på det oförmögna barnet som skall formas och kontrolleras till det kompetenta barnet idag (Johansson, Pramling Samuelsson 2003).

I våra enkäter tyckte pedagogerna att man skall vara lugn och konsekvent när man bemöter barn i behov av särskilt stöd. De tycker också att man skall lyfta barnets självkänsla, precis som Folkman (1998) skriver att ”den självkänsla som Stern beskriver fast han kallar det för känsla av själv handlar om hela skalan från att vara, duga, synas, känna, göra, vilja, till att reflektera över mig själv”(s.47).

Det vi saknar i pedagogernas svar på frågan om sitt bemötande och agerande av barn i behov av särskilt stöd, är att det bara är en som nämner empati i sitt bemötande med dessa barn. Då empati handlar om att utveckla sina egna attityder, förståelse och förmåga att förhålla sig till dessa barn. Att man skall förstå, inte bedöma eller värdera en annan persons känslor (Kinge 2000). Pedagogerna har inte gått in på empati vilket vi har läst är viktigt för dessa barn. Kan detta bero på att empati är något som man anser att man har naturligt i sig? De positiva erfarenheterna som pedagogerna nämnde var vilken nytta och hjälp de har fått av specialpedagoger och stödteam etc. Det negativa var att de ansåg att det var för stora barngrupper. Vi såg också att pedagogerna besvarade frågan mer efter barngruppen och vilka de kunde få hjälp av, istället för att svara angående sitt eget bemötande. När det gäller att diagnostisera barn så tycker pedagogerna att det är mest föräldrar som vill genomföra det. Medan rektorerna anser att en diagnos hjälper barnet, då pedagogernas bemötande blir bättre. Här skulle vi velat ha en motfråga för att få ett mer utvecklat svar. Vi valde att inte gå in på diagnostiseringar, då vi tycker att barnets behov finns där med eller utan diagnos. Då vi håller med Atterström & Persson (2000) att en diagnos inte förändrar barnets beteende men det blir bemöt annorlunda av föräldrar och pedagoger. Har vi ett ökande behov av att få ett barns beteende medicinskt förklarat eller är det vår stressande miljö som skapar oro. ”Utan diagnos inget samhällsstöd och inga extra resurser till skolan” (s.31). Något som vi reagerade på var att en rektor ansåg att det handlade om resurser men också om att prioritera på bästa sätt. Här skulle vi vilja ha haft en motfråga, vad var det som skulle prioriteras? Som vi skrev i metodkritiken skulle vi ha intervjuat rektorerna för att vi skulle ha fått ett mera utförligt svar. Vi känner att vi som blivande pedagoger har fått mycket teoretisk kunskap med oss i bagaget då det gäller bemötandet av barn i behov av särskilt stöd. Den nya kunskap vi har erhållit genom vår empiri är den praktiska verkligheten ur pedagogers erfarenheter i verksamheten. Pedagogen nämner samspel, få med barnet i gruppen, föräldrarna, arbetslaget och specialpedagogen. ”Barnet lär sig mycket genom sina upplevelser och erfarenheter tillsammans med andra människor. Kvaliteten på samspelet betyder mycket för hur de upplever sin tillvaro som barn, samtidigt som den har följdverkningar för barnet senare i livet” (Fagerli, Lillemyr, Söbstad 2001 s. 101). Pedagogerna trycker också på hur viktigt det är att man har kontinuerlig kontakt med föräldrarna eller vårdnadshavaren. Det har poängterats mycket om att de får mera hjälp ifrån specialpedagog idag, då de även skriver att specialpedagogen kommer ut en gång per vecka för att vara ett stöd till barn och pedagog. Pedagogerna anser att de inte kan leva upp till Lpfö 98 som är ett styrdokument, men att de ändå försöker se till varje barns behov. Orsaken till detta tycker pedagogerna är för stora barngrupper, personalbrist, tidsbrist

och för lite resurser. Genom vår forskning i detta arbete har vi fått teoretisk och praktisk kunskap/verktyg genom litteratur, Lpfö 98 och genom vår undersökning om hur en pedagog bör vara i sitt bemötande med dessa barn.

5 Sammanfattning

Vårt arbete handlar om pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Genom litteratur har vi forskat om förskolepedagogikens historia och dess uppbyggnad till idag, där Fröbel är en förgrundsgestalt. Vi har inte funnit så mycket underlag om barn i behov av särskilt stöd i förskolan förr, däremot kunde man läsa om handikappade barn. Vidare har vi forskat om hur dagens pedagoger i förskolan kan bemöta dessa barn. Vi hänvisar till Lpfö 98 och Vygotskij som såg det sociokulturella sammanhanget som en stor betydelse för barnets utveckling. Inom det sociokulturella perspektivet har vi också tagit med Stern som ansåg att barnet är beroende av samspelet för sin utveckling. Samt Säljö som menar att barn blir delaktiga genom samspelet, då de tar till sig sätt för att tänka och tala etc. I vår emperidel har vi undersökt om pedagogers bemötande av barn i behov av särskilt stöd och rektorernas syn på detta. Genom att dela ut enkäter till pedagogerna och skicka e-mail till rektorerna ville vi få fram svar till en kvalitativ och kvantitativ redovisning. Vi delade ut 36 enkäter och tre e-mail där vi fick in nio besvarade enkäter och två besvarade e-mail. Vi ville ha in fler svar men trots att vi bara fick in nio fick vi ett bra underlag till vår undersökning. När vi sammanställde våra resultat kom vi fram till att det hade varit bättre att intervjua rektorerna för att få mer utförliga svar. Då dessa svarar väldigt formellt men med konkreta svar. Rektorerna ansåg att en diagnos hjälper barnet, då pedagogerna kan bemöta barnet annorlunda. Vi tror också att en intervju med varje pedagog hade gjort att vi kunde ha ställt följdfrågor som hade lett in dem på svar som berör deras egna kunskaper och erfarenheter angående sitt bemötande av barn i behov av särskilt stöd. Resultatet av vår undersökning av pedagogerna är att dem anser att de alla försöker bemöta barn i behov av särskilt stöd på bästa sätt. Faktorer som påverkar pedagogerna negativt är för stora barngrupper, personalbrist och tidsbrist. Pedagogerna i vår undersökning upplever att de har svårt att leva upp till Lpfö 98 som är ett styrdokument, trots detta försöker de ändå se till varje barns behov, både med hjälp av arbetslaget och utomstående resurser som specialpedagoger, stödteam etc. I sitt bemötande av barnet skriver pedagogerna att samspel, få med barnet i gruppen, arbetslaget, föräldrarna och specialpedagogen är viktiga faktorer. Vi avslutar vårt arbete med en tänkvärd dikt.

Jag är ett barn med särskilda behov

**Barn med särskilda behov
blir så lätt barn med särskilda
besvär**

**Barn med särskilda besvär
blir så lätt
särskilda**

**Särskilda barn blir så lätt
isär skilda**

**Isär skilda barn får så lätt
särskilda behov**

**Särskilda behov är inte särskilda
bara större**

**Större behov har väl även Du
ibland**

Berit Schaub

Referenser.

- Atterström H & Persson R. (2000) *Brister eller olikheter?* Lund. Studentlitteratur
- Bjurman, E-L. (1983). *Fakta om barn förr.* Uppsala: Esselte Studium AB.
- Brodin, M. (2000). *Att bli sig själv.* Stockholm: Liber AB.
- Bråten, I. (1998). *Vygotskij och pedagogiken.* Lund: Studentlitteratur.
- Drugli, M-B (2003) *Barn vi bekymrar oss om.* Stockholm: Liber AB.
- Evenshaug, O & Halen, D. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi.* Lund: Studentlitteratur.
- Fagerli, O. Lillemyr, OF. & Söbstad, F. (2001). *Vad är förskolepedagogik.* Lund: Studentlitteratur.
- Folkman M-L. (1998). *Utagerande och inåtvända barn.* Hässelby. Runa Förlag AB.
- Johansson, E.& Pramling Samuelsson, I. (2003). *Förskolan - barns första Skola.* Lund: Studentlitteratur.
- Jonstoj, T. (2000). *Barn med rätt att lära.* Kristianstad: Boktryckeri AB.
- Kihlström, S. (1998) *Förskolelärare- om yrkets pedagogiska innehåll.* Lund: Studentlitteratur.
- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov.* Lund: Studentlitteratur.
- Larsson – Swärd, G. (1999). *Åtgärdsprogram för barn med behov av särskilt stöd.* Lund: Studentlitteratur.
- Niss, G. & Söderström, A-K. (1996). *Små barn i förskolan.* Lund: Studentlitteratur.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden – finns den?* Hässelby: Runar förlag.
- Patel, R & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder.* Lund: Studentlitteratur.
Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund.* Lund: Studentlitteratur.
- Rabe, T & Hill, A. (1996). *Boken om Integriering Idè Teori Praktik.* Akademiförlaget, Corona AB.
- Simmons- Christenson, G. (1991). *Kom låt oss leva för våra barn.* Kristianstad: Boktryckeri AB.
- Simmons- Christenson, G. (1997). *Förskolepedagogikens historia.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Skolverket, (2004). *Förskola i brytningstid.* Nationell utvärdering av förskolan, rapport 239.

Svenska språknämnden (2000). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber AB

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma

Tallberg Broman, I. (1995). *Perspektiv på förskolans historia*. Lund: Studentlitteratur

Williams, P. & Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande – En forskningsöversikt*. Kalmar: Lenanders tryckeri AB.

Wrangsjö, B. (1998). *Barn som märks*. Falun: Natur & kultur.

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Elektroniska källor.

www.epubl.luth.se hämtad 2004-12-15

<http://www.ped.gu.se/learnit/roger.htm> hämtat 2004-11-23

<http://www.pilgrimsskolan.com>, hämtat 2004-10-07

<http://www.skolverket.se/fakta/stod/index.shtml>
Senast uppdaterad 2004-08-20 hämtad 2004-11-10

<http://www.umea.fub.se/kunskapsmappar/mapp2-98/mapp2984.shtml>
senast uppdaterad 1999-02-10 hämtad 2004-11-16

Vi är två lärarstudenter, Pia Malm och Birgitta Ekdahl som går vår sista termin (7) på lärarhögskolan i Kristianstad.

Där läser vi Lek-Utveckling-Lärande som inriktar sig på barn 0 – 6år.

Vi skriver ett examensarbete på 10 poäng, en C-uppsats om hur pedagoger/rektorer bemöter barn i särskilda behov. Genom detta vill vi göra en undersökning i olika förskolor, där pedagogerna/rektorerna får besvara en enkät som vi sedan kommer att sammanställa konfidentiellt i vår empiriska undersökning.

Alla som deltar i vårt arbete behandlas konfidentiellt där ni besvarar frågorna anonymt. Om ni vill ta del av vårt arbete går det bra att kontakta oss.

Med vänliga hälsningar

Pia Malm

Birgitta Ekdahl